

Lindetræ på Skovbakken

Kjellerups natur- og kulturhistorie

Krabbes Grønne Ring ligger i et morænelandskab dannet under sidste istid. Ringens hovedskelet er to bække, der i mere eller mindre skovklædte slugter sydfra fører til Tange Å mod nord. Mod vest Sygehusbækken og mod øst Dalsgaard Bæk.

Den fuldendte ring bindes i fremtiden sammen af stier mellem de to bækkens udspring på grænsen til Vinderslev sogn.

Kjellerup-navnet er sammensat af ordene brønd og torp – altså en udflytterbebyggelse ved brønden.

Ved udskiftningen i 1793 var Hørup sogn omkranset af Aunsbjerg Gods og byerne Vatrup, Vinderslev, Hinge, Astrup, Levring og Sjørslev.

Hørup Kirke var samlingssted for fire ejerlaug: Gl. Kjellerup, Hørup, Almtoft og Dalsgaard. Kirken stammer fra tiden omkring år 1200, men blev ramt af lynnedslag i 1872, og genopbygget som kvadrekirke i 1874.

Ringens historie bliver fortalt i denne folder og yderligere uddybet på ni opsatte informationstavler langs stierne i Ringen.

1. Dalen og Skovbakken

Den 6. august 1889 blev »Foreningen for Plantning ved Kjellerup og Regulering af Byens Bebyggelse« stiftet. Krabbe var formand indtil han forlod byen.

I slutningen af 1800-tallet var Sygehusdalen her helt åben og vindblæst. Det var derfor Krabbe begyndte plantningssagen, som havde bredt sig over hele landet. Mindestenen for Planntingsforeningen står ved en gruppe af de ældste bøge i ringen.

Sygehuset mod vest blev opført i 1914 og det »nye« sygehus syd for Vestergade i 1932, sygehuset fungerede frem til 2010. Nord for skolehallen lå fra 1898 til 1951 Skovbakken. Pavillonen ejedes af Kjellerup Håndværker- og Borgerforening, og var byens populære sted med dans og underholdning i sommermånederne. Stedet var aktivt indtil det nedbrændte i 1951.

Sygehusdalen har i lange perioder været centrum for byens friluftsliv, med spejdere, Sct. Hansbål, amfiscene, campingplads, kællebakke mv. Ringen har her karakter af bypark, og på sigt er det planen at gøre denne del handicapvenlig.

2. Mamrelund og Anlægget

I dalen nord for Vestergade lå – tilbagetrukket fra vejen – et kønt gammelt bindingsværkshus. Her boede tækkemanden Søren Abraham Sørensen, kaldet Abraham, og man kaldte så området for »Mamrelund«.

Inden for Ringen lå Østergaard på »Knolden«. Her blev den nye vej Silkeborg- Viborg anlagt i 1857 af Enrico Dalgas. Vejen dannede et vejkryds med vejen fra Thorning til Levring, Rødkærsgade og Ans, og er idag Kjellerup bys centrum.

Anlægget blev etableret i 1950 da pensionistboligerne i Fredensgade blev opført, og det sumpede område nedenfor blev omdannet til små damme med regnvandstilførsel.

3. Halvmånen på Krabbeshøj Jernbanen og Dæmningen

Før 1880 var de lynchklædte bakker uden træer. Fra toppen af Krabbeshøj ved Halvmånen kunne man efter sigende se syv kirker.

Ringen blev plantet gennem byens nordlige udkant, her lå brandstation, jernbanestation og remise.

I 1912 byggede murermester Chr. E. Mogensen Halvmånen, som blev et yndet udflugtssted. Her var borde, bænke og flagstang, og der blev flaget på nationale flag-

»Halvmånen« på Krabbeshøj

Hørup Kirke

Hørup Mølle

dage. Om vinteren blev skrænterne mod nord brugt til kællebakker. Her er Ringen et smalt skovbælte bestående af eg og bøg. Fra Halvmånen fører »Kærlighedsstien« ned til Østergade.

Krabbe var formand for jernbanekommissionen 1907-08 hvor banen fra Rødkjærsgade over Sjørslev, til Kjellerup blev vedtaget. Banen blev indviet den 23.7.1912 og lukkede den 31.3.1968. Der blev eksproprieret 1000 m² af Ringen til gangbro, denne bro blev nedrevet i 1988, og banearealet er i dag udlagt til stier.

4. Hørup Kirke og Valgmenighedens bygning

Nord for Hørup Mølle knejser Hørup Kirke over landskabet. Kirken har været sognkirke for fire ejerlaug: Mod vest Gl. Kjellerup, mod syd Almtoft, mod sydøst Dalsgaard og mod nord Hørup. Hørup Kirke stammer fra tiden omkring år 1200, men blev ramt af lynnedslag i 1872, og genopbyggedes som kvadrekirke i 1874.

Syd for kirken ved åen lå Hørup Mølle og mejeriet. Overfor kirken lå Ting- og Arresthuset fra 1837 til 1869. Bygningen ejes i dag af Kjellerup og Omegns Valgmenighed, som blev stiftet i protest mod en streng indremissionsk sognepræst.

Tinghusets kontor flyttede til Vestergade 4 – idag Torvet, den 8. juni 1869, der således blev Kjellerup bys egentlige fødselsår. Der var på det tidspunkt 36 indbyggere i fem huse i Kjellerup. Byen voksede dog hurtigt og i 1894 var der 625 indbyggere.

5. »Tivoli« – Tange Å og Hørup Mølle

Plantningen af Ringen afsluttedes ved Mølledammen i 1897. Broen over åen og beplantning her, var plantningsforeningens sidste tiltag og Krabbes indsats for Ringen sluttede her.

Hørup Mølle var en vandmølle der siden 1477 hørte ind under Aunsbjerg Gods. Den havde underfaldshjul, det vil sige at vandet løb under hjulet. Den sidste mølle blev bygget i 1860 af Møller Nielsen. Mølledammen mudrede til og åen blev ført udenom bygningen. Siden 1991 har bygningen været brugt til beboelse.

Ådalens bund er her ved Tange Å særdeles sumpet og byder på en naturlig »sumpskov« domineret af gamle elletræer. Arealet langs Tange Å og nord for den tidligere mølledam kaldes »Tivoli«. Det var et sommerforlystelsessted, med dansesalon og udskænkning.

Christopher Krabbe

Historien om Krabbe

Krabbes Grønne Ring er historien om en fremsynet mand – Christopher Krabbe – og om en by og en egn i udvikling gennem 150 år.

Ringens fik først betegnelsen Krabbes Grønne Ring i 1989 i Viggo Bøgh Nielsens 100 års jubilæumsskrift for beplantningen.

Christopher Krabbe (1833-1913) var uddannet jurist og arvede Hald Hovedgård i 1881. Han var herredsfoged i Kjellerup 1886-1909. Han sad i Folketinget – først for Venstre og siden som radikale – fra 1875- 1910. Han var forsvarsminister 1909-1910.

»Lille Hald« i Østergade 28 blev i 1887 bygget som embedsbolig for herredsfogeden og fungerede samtidig som dommerkontor indtil 2008. I haven plantede Krabbe forskellige spændende træer, som han hjembragte fra sine rejser rundt i landet.

I de 23 år Krabbe boede i Kjellerup voksede byen fra ca. 300 til 1.000 indbyggere. Hans fremsynethed resulterede i etablering af skole, institutioner og offentlige kontorer og ikke mindst i en byplan med byggevedtægter. Planen blev godkendt af sognerådet i 1891 som den første byplan i Danmark for byer, der ikke var købstæder.

Arbejdet med byplanen startede i »Foreningen for Plantning ved Kjellerup og Regulering af Byens Bebyggelse« i 1889, som dermed også grundlagde Ringen.

Møllestien fører i dag forbi Østergade 28, Krabbes tidligere herredsfogedbolig og dommerkontor – kaldet Lille Hald.

6. Ny Dalsgaard

Passerer man den gamle jernbane ved Illervej ser man en større gård på højdedraget øst for Dalsgaard Bæk og ådal. Herredsfogeden over Hids og Lysgaard herredser ejede Ny Dalsgaard og havde kontor her indtil 1838. I 1887 byggedes »Lille Hald« som herredsfogedbolig og dommerkontor i Østergade.

Dalsgaard Bæk er skellet mellem Dalsgaarde ejerlav og Almtoft Mark. Den privatejede Dalsgaard Skov er egentlig ikke en del af »Krabbes Grønne Ring«, idet skoven formentlig er rester af skov tilbage fra middelalderen. Skoven varierer meget og der findes meget gamle egetræer, der har stået der, før de var omgivet af skov. Det kan man se af de brede kroner, der har udfoldet sig i et langt mere åbent landskab end det nutidige. Det har formentlig været skove med svin på olden og græssende kreaturer indtil skovloven kom i 1805, hvor man lavede skovdiger for at holde husdyrene ude af skovene, så de kunne vokse til højsskov.

7. Bjerget og Arena Midt

Bjerget er et sportscenterområde med klubhus, fodboldbaner, tennisanlæg, skyttehus, amfiteater og skovbørnehave.

Arena Midt blev indviet i 2010. Det ligger i forlængelse af Bjergets boldbaner, og skal ifølge en helhedsplan kunne udbygges med svømmebad, skole og børneinstitutioner mv.

De afmærkede gå- og løberuter i Ringen har udgangspunkt her, hvor der er faciliteter til omklædning og bad.

8. Fuglemosen

Kjellerup Teglværk kan findes på gamle matrikelkort fra midten af 1800-tallet. Jorden syd for Kjellerup er meget lerholdig, og dette har tidligere været en vigtig ressource til mergling og til teglproduktion.

Senere blev teglværket erstattet af »Kogeriet« – en de-struktionsanstalt for døde dyr. Virksomheden sendte i pe-rioder en stærk stank ind over byen, samt urensset spildevand ud i Sygehusbækken. Lugten af spildevandet

Velkommen i Krabbes Grønne Ring

Du kan bruge denne folder på din gåtur eller tage den med og give den til andre – så de også kan opleve »Ringens« Folderen giver dig et kort resumé af Kjellerups historie fortalt med udgangspunkt i en tur rundt i Krabbes Grønne Ring.

Langs stierne i Ringen finder du ni informationstavler om bemærkelsesværdige steder, der hver især uddyber en del af Ringens historie.

Du kan gå – eller løbe – en af de afmærkede ruter, nyde den skønne natur mellem land og by og tænke over egnen og udviklingen. Og udviklingen fortsætter. Krabbes Ring er endnu ikke en komplet ring, men når ca. ¾ rundt om byen – men Ringen er planlagt fuldført mod syd i Kommuneplan 2009-2020.

Stjerne ligger i flere niveauer

Vis hensyn når du færdes i naturen
Hold din hund i snor
Smid ikke dit affald i naturen
Tag hensyn til andre brugere af Ringen
Færdsel er tilladt på de eksisterende stier

Folderen og ni informationstavler opsat langs med Krabbes Grønne Ring, er udarbejdet i samarbejde med lokale borgere, tegner Jens Frimer og Silkeborg Kommune 2012.

Krabbes Grønne Ring

Ny Dalsgaard

Arena Midt

Sansehaven

var med til at lukke campingpladsen i Sygehusdalen ved bækken sidst i 1960-erne.

For 200 år siden var dette området det yderste af Kjellerup ejerlav og stort set ikke under plov. Det var her, man sendte får og kreaturer ud på græs. Overdreven græsning og udpining medførte hededannelse – selv på den gode lerjord.

På gamle matrikelkort kan man finde navne som Kjellerup Hede, Windersløv Hede, Granmosen, og Fuglemosen. Fuglemosens mange vandhuller er opstået som følge af teglværksgrave.

9. »Djævløerne«, campingpladsen og vandrehjemmet

Borgere forærede eller udlejede arealer i dette område til Plantningsforeningen. I 1937/38 blev Turistforeningen stiftet, og i 1943 var foreningen meget aktiv med udvikling af Krabbes Ring med beplantning i dette område helt frem til Grønningen.

På Skolevangen ned mod Dalen ligger nogle røde træbarakker. Her havde Kjellerups Vandrehjem tidligere til huse.

I dag er vandrehjemmet og den nedenfor liggende campingplads lukket, og spejderne har overtaget de røde huse.

Ved broen over Sygehusbækken ses en af Mads Odgaards designerbænke, som findes flere steder i Ringen.

Udviklingen af Krabbes Grønne Ring

Kjellerup Håndværker- og Borgerforening har gennem årene været meget aktiv i udviklingen af Krabbes Ring, og stillede arealerne ved slugten syd for Vestergade til rådighed for de første beplantninger i 1889.

Håndværker- og Borgerforeningen etablerede en krydderurtehøve nord for Grønningen i 1998.

I 1968 blev Grønningen og viadukten under denne opført for at lede den tunge trafik uden om byens midte. Viadukten var fra starten tænkt som en mulighed for at udvide stisystemet fra Ringens stisystem.

Ved Grønningen findes en af flere portaler af granitsten, der markerer indgangen til Ringen. Disse er sponsoreret af pengeinstitutter, Kjellerupegnens Kunstsamling m.m.